
فرهنگ مشاغل سنتی

شامل شغل های درباری، نظامی، اداری، فنی،
تجاری، خدماتی و کشاورزی

غلامحسین صدری افشار

پیش‌گفتار

به دست آوردن آگاهی درباره‌ی شغل‌هایی که در گذشته وجود داشت دارای چندین فایده است، از جمله شناخت سطح مهارت‌های فنی گذشتگان و ابزارها و وسیله‌هایی که به کار می‌بردند و در عین حال، فهم درست واژه‌ها و اصطلاحات قدیمی از قبیل «آینه‌داری در شهر کوران»، «اسب عساری»، «شتر نقاره‌خانه» و «عسس مرا بگیر»، یا فرق دوات‌دار و دوات‌گر.

در گذشته هم این گوناگونی مشاغل مورد توجه بوده و برخی شاعران در شعرهایی به نام شهرآشوب از مشاغل زیادی نام برده‌اند. نویسنده‌ی این سطور در فرایند طولانی فرهنگ‌نویسی، ناگزیر به جست‌وجو و شناسایی این مشاغل بود و سرانجام درصدد برآمد آن‌ها را گردآوری کند و به صورت کتابی مستقل درآورد.

در این فرهنگ منظور از شغل این‌هاست: ۱. فعالیت هدف‌مند معینی که شخص به‌طور روزمره انجام می‌دهد (مانند تحصیل، تدریس، نقاشی، ...) ۲. مقام یا جایگاهی که مستلزم انجام دادن وظیفه‌های معینی است (سرپرستی، سلطنت، رهبری، ...) ۳. چنین مقام یا جایگاهی که موجب کسب درآمد یا تأمین گذران زندگی می‌شود (بازنشتگی، جیره‌خواری، ...) منظور از مشاغل سنتی هم در این فرهنگ شغل‌هایی است که پیش از آغاز سده ۱۴ هجری قمری (سال ۱۳۰۰ خورشیدی) در

ایران وجود داشته، یا در اواخر آن دوره به وجود آمده است (مانند تلگرافچی، تلفنچی، پلیس،...) و برخی هنوز وجود دارد. ذکر این نکته هم لازم است که در این فرهنگ عنوان دارندگان شغلها آمده است (بقال، نجار،...) نه خود شغلها (بقالی، نجاری،...).

از این رو، سرگرمی‌هایی مانند کیبوتربازی، خروس‌بازی یا قماربازی یا عادت‌هایی مانند عرق‌خوری، تریاک‌کشی یا قلندری شغل شمرده نمی‌شود.

نام بسیاری از شغل‌ها در دوره‌های مختلف تغییر کرده است. همچنین، گاه برای شغلی در نقاط یا زمان‌های مختلف چندین نام به کار رفته است. از این رو، هر شغل در عنوان رایج آن تعریف و عنوان‌های کمتر رایج به آن ارجاع شده است. برای برخی شغل‌ها که نیازمند توضیحی اضافی بوده، آن توضیح در پراکنش آمده است.

برای مشاغل سنتی ناگزیر باید به منابع مکتوب اتکا کرد. ولی این منابع در مورد مشاغل قدیم بسیار فقیر و اطلاعات موجود در آنها اغلب مبهم است، به طوری که چندین بار بر آن شدم کار را رها کنم. ولی از آنجا که زمان زیادی را صرف گردآوری عنوان مشاغل کرده بودم و حاصل کار را نسبت به آثار موجود غنی‌تر می‌دیدم، به خود جرئت دادم تا آن را عرضه کنم و امیدوار باشم که پژوهندگان جوان در تصحیح و تکمیل آن بکوشند.

رسم الخط و جدانویسی واژه‌ها انتخاب ناشر است. در ضمن لازم می‌دانم از آقای غلامحسین دهقانی که در تصحیح کتاب دقت و توجه ویژه‌ای به کار برده‌اند سپاس‌گزاری کنم.

غلامحسین صدری‌افشار

شهریور ۱۳۹۲

راهنمای تلفظ

q	ق، غ	ā	آ
f	ف	b	ب
k	ک	p	پ
g	گ	t	ت، ط، ة
l	ل	s	ث، س، ص
m	م	j	ج
n	ن	č	چ
v	و	h	ح، ه
y	ی	x	خ
a	ا	d	د
e	ه	z	ذ، ز، ض، ظ
o	و	r	ر
u	و	ž	ژ
i	ی	š	ش
'	ع، ء	ow	او